

NAŠA KNJIGA.

PRILOGA „LJUBLJANSKEMU ZVONU“.

Leto I.

V Ljubljani, meseca septembra 1917.

Štev. 2.

O izdaji naših klasikov.

Dne 12. febr. 1866 se je vršila v kranjskem dež. zboru tista znamenita seja, v kateri se je razpravljalo o dr. Bleiweisovem predlogu glede slovenskega poduka nekaterih predmetov v kranjskih srednjih šolah in h kateri je prinesel nemški pesnik Anton grof Auersperg dve slov. učni knjigi, češ: za srednješolski poduk imate v slovenščini vendar samo ta dva učbenika! Takrat in še dolgo pozneje do naših dni je ponavljalo nemško časopisje zgodovinsko laž, da je prinesel takrat kranjski grof v dež. zbornico vso slovensko literaturo v — žepnem robcu. Lahko je odgovarjal dr. Bleiweis nasprotniku v zbornici, da učnih knjig ne izdaja nihče prej, preden ne ve, da jih bo smel rabiti, a težko lažnjivim listom, trdečim, da Slovenci sploh nimajo lepe literature. Saj je vse svoje življenje omalovaževal lepo knjigo kot nepraktično in malo porabno.

Zato pa so se našli drugi poklicani možje, ki so lahko dali klevetnikom odgovor, prihajajoč iz globoke slovenske kulturne zavesti. Dva meseca pozneje so naznanili Stritar, Jurčič in Levstik, da začno izdajati „Klasje z domačega polja“, t. j. slovenske — klasike. Ti trije se niso rvali s tujci, ampak na svoj narod so se obrnili, da se ne pohujša nad svojo kulturo: „Rojaki! Koga niso v srce skelele nemile besede, s katerimi so nam posebno pred nekimi dnevi očitali uboštvo naše literature! Akoravno pa dušno blago slovenskega naroda, če ga primerjamo z njegovim številom, v resnici ni revno: vendar je tako raztreseno, da ga le malokdo vsega pozna, ne malo ga pa tudi iz mnogoterih razlogov dozdej še ni zagledalo belega dne. Ker ima torej to početje namen, da se zbere in združi, kar je raztresenega, in da se poišče in spravi na dan, kar je še skritega, sme se morebiti upati, da bo to delo vsaj nekoliko pripomoglo, da se tudi naši narodnosti, našemu jeziku skaže pravica, ki mu gre po božjih in človeških postavah“. — Naznanili so, da izdado v „Klasju“ zbrana, ozir. izbrana dela obenem z življenjepisi, portreti in kritičnimi ocenami naslednjih pisateljev: Prešerna, Levstika, Jenka, Vodnika, Koseskega, Cegnarja, Erjavca, Slomška, Trstenjaka, Tomana, Valjavca, Vilharja in drugih, kakor tudi zvezek najlepših narodnih pesmi. In koncem maja je že začela izhajati znamenita

izdaja Prešerna v Levstikovi redakciji in s Stritarjevim uvodom. Samo ta knjižica je izšla, druge ji žalibog niso sledile. Ali kakor je bila sama, tako je postala vogelni kamen in mogočna podlaga tako bujnega leposlovja, kakor nam ga je podarila naša takozvana „mladoslovenska“ doba.

Obžalovati je, da imenovana trojica ni ostvarila vsega svojega načrta. A kar je še bolj škoda, je to, da pri nas pozneje — ko smo imeli že več in boljših pisateljev, zlasti pripovednikov, — nihče več ni mislil na izdajo celokupnih slovenskih klasikov. Res so izdajala razna trgovska podjetja zbrana dela nekaterih pisateljev (nekaj tudi „Matica“) z bolj ali manj spretnimi uredniki, nekateri pisci so sami zbirali svoje spise, a vse to je nosilo na sebi pečat slučajnosti. Nedostajalo mu je enotnosti v vsebini in obliki, zaokroženosti, popolnosti, kritičnozgodovinske opreme in — cenenosti.

In posledica tega? Prva in največja je ta, da je mnogo lepih in dragocenih biserov slovenskega uma in srca vtonilo v kulturni zavesti naroda. Žive, vroče in trepetajoče od svetlih misli in toplih čuvstev so prihajale književne umetnine v periodičnih listih svojčas v slovensko družbo in družino, danes jih krije prah po samotnih knjižnicah, kakor da bile same nagačene ptice za muzeje. Kar je navduševalo naše očete in dede, tega ne pozna dovolj sin in vnuk, ki se odgaja ob tujem leposlovju, izgubljač pod sabo podlago in pogum in zavest, da je potomec rodu, ki je v preteklem veku s svojo knjigo sijajno dokazal, da mu gre prostorček na kulturnem solncu. Ni še dolgo tega, kar je prihajala iz slov. srednjih šol na Dunaj generacija dijakov, ki je omalovažujoče govorila o slovenski kulturi; vem, da precej iz politične sangviničnosti, nekaj iz preslabe in v domačem slovstvu premalo žive srednješolske izobrazbe, veliko tudi iz nedostatka take naše kritike, ki bi znala naše občinstvo zainteresirati za ideje in lepote naših sedanjih in nekdanjih pisateljev, a najbolj, menim, iz tega vzroka, ker s polic očetne sobe vsa njih mlada leta ni gledala nanje dolga vrsta slovenskih izbranih duhov. In značilno ter pomenljivo je, da ravno sedaj, ko še ni dolgo, kar se je vse to opazalo na domu, in ravno ob tej uri, ko se bliža za vse narode oni sodni dan, ki ga je napovedoval že naš France Prešeren, ko bo ob njem Gospod (τὸ πᾶν) poklical narode pred svoj prestol in ločil kulturne od nekulturnih, pravim: značilno in pomenljivo je, da se je sedaj, prvič po Stritar-Jurčič-Levstikovem poizkusu odločila pri nas družba mladih ljudi, začeti z izdajo kolikor mogoče popolne zbirke slovenskih klasikov.

Kako naj izda „Tiskovna zadruga“ naše klasike, o tem naj bi se na tem mestu otvoril razgovor, ki naj bi se ga vdeležilo tudi čitajoče občinstvo. Po mojem mnenju si moramo biti najprej na jasnem v dveh vprašanjih: a) kateri pisatelji naj se izdado in b) kako naj se izdado?

Na prvo vprašanje bi se glasil moj odgovor: naši klasiki, pri čemer poudarjam obe besedi. Neglede na to, kar pomeni izraz „klasičen“ v estetiki, si predstavljamo pod klasikom „odličnega“

pisatelja — odbranika. Odličnost se določa najprej s čistoumetniških kriterijev, ki drže pred vsakim, torej tudi mednarodnim estetičnim tribunalom. Tudi takih klasikov imamo mi Slovenci, ki bi jih z užitkom čital najrazvajenejši literarni sladkosnedež slednjega naroda. Poleg njih pa imamo še celo vrsto pisateljev, ki najbrž ne bi prebili mednarodne estetične preizkušnje, a ki so govorili k srcu in umu Slovincem in bi jim govorili, primerno izbrani in izdani, še danes. To so „naši“ klasiki, slovenski pisatelji torej, ki so dajali v svojih, ob svojem času našemu narodu prikupnih in tudi še sedaj za Slovence važnih umetninah naši duševnosti obliko.

Na drugo vprašanje bi jaz odgovoril: Naši klasiki naj se izdajo za široke sloje čitajočega občinstva. Ni treba, da bi bile to kritične izdaje, to se pravi: da bi bile opremljene z vsem znanstvenim aparatom, ki zanima samo literarnega zgodovinarja, čitajoči masi pa je neprebaven balast. Za kritične izdaje bo skrbel naš strogoznanstveni zavod, kadar ga dobimo. Vrhutega gredo naši redki literarni zgodovinarji še vedno lahko k prvotnim virom nazaj, ko poglobljajo naše znanje o domačih književnikih in rišejo njih portrete. Literarni zgodovinar uživa pisatelja takorekoč po posameznih kapljicah, ki so mu tem tečnejše, čimbolj so se bile raztekle. Čitajoče občinstvo ga more uživati samo na ves dušek, tam kjer vre v polnem brizgu in se razliva v obilnem napoju.

S tem pa nikakor nečem reči, da naj podaja nova izdaja naših klasikov samsamcat in gol tekst, tako kakor so po navadi doslej izhajali „Zbrani spisi“ raznih naših piscev. Nova izdaja mora staviti čitajoči publiki knjige in njih avtorje jasno ter razločno pred oči. Zatorej mora završevati vsakega klasika poljudna ocena in obširen ter temeljito osnovan življenjepis, vložen v okvir dobe in njenih duševnih struj. Prirejajo naj izdaje samo strokovnjaki, literarni zgodovinarji, ki naj opremljajo vsak zvezek s primernim uvodom in potrebnimi opazkami, razjasnujočimi spise dotičnega zvezka. V teh člankih in opazkah naj podajajo iz svojih specialnih študij nad dotičnim klasikom v jedru in poljudni obliki vse to, kar more zanimati današnje občinstvo in mu bližje primakniti pred dušni pogled postavo odličnega slovenskega človeka, kakor je snoval in delal. — Jezikovna oblika tekstov naj bo kolikor mogoče enotna in današnja, da ne moti užitka in ne bega naše nestalne pisave. Jezikoslovec in tekstni kritik naj hodita nazaj k prvotiskom in rokopisom. Zanju se prav tako kakor za literarnega specialista pri tej izdaji še ne more delati posebno peka. Na čelu življenjepisov naj stoje portreti, morebiti tudi še kakšne druge zanimive slike, oživljajoče biografijo, na pr. rojstne hiše, faksimile pisave i. t. d. „Tiskovna zadruga“ naj poskusi izdati vse važnejše naše klasike od Vodnika do Župančiča, v enotnem formatu, za sproti-čitanje v drobnejših (250—300 str.) broširanih snopičih in na cenejšem papirju, za naše družinske knjižnice in darila v zvezkih enotne vezave, obsegajočih po dva taka snopiča, ali približno po 500—600 strani ter na finejšem papirju.

Dr. Ivan Prijatelj.